

**Gripe Aviar nisqamanta
Kolka aylluq ayqekuynin.**

Quechua

Imaynata Gripe Aviar nisqamanta ayquesunman

Cuidakuychis mercadopi wallpa wañusqakunamanta. Maqchikuychis sapa kuti, wallpa aychata hap'ispaqta hinallataq wayk'uspapas. Pato aychapipuni aswantaqa tarikun, maypachachus chay aychata kuchunki chayta huk tablapatapi kuchuy ichaqa chay tablaqa kachun hanku wallpa aychata kuchunallapaq ama imatapas chaypiqa kuchunkichu.

Runtukunamantapas cuidakuychis, allintapuni maqllyichis t'impuchiya munaspaqa, hinallataq makiykichista maqllyikuychis runtuta llamispaykichisqa otaq p'akispaykichispas.

Allintapuni t'impuchiychis wallpa aychaytaqa, yawar yawarlla kanman chayqa onqochisunkichismanmi, wayk'usqa aychatapas llinphiw p'ukuman churaychis, amataq ichaqa churaychischu hanku aycha churasqayki p'uku patamanqa, churayta munanki chayqa ñawpaqta maqlispa ch'akichiy.

Maqllyichis allinta jabonwan maymanchus hanku wallpa aychata churarakni chay cheqaskunata, waqmanta chaypi imatapas ruwayta munanki chayqa.

Onqoyniyuq wallpa aychakunaqa, hinallataq runtukunapas manan vendekunanchu, cuidakuychis ama q'otuchikuychischu mana qolqenkuta chinkachiya munaspa vendeqkunamanqa.

Llaqtayki "enfluenza aviar" nisqa onqoy kashan chayqa ama huñukuykunaman riychischu, runa puraqa usqhayllatan contagianakusunman.

Qanchus ruphapakunki otaq chhulli onqoywanpas kashanki chayqa, usqhayllata hampichikamuy.

Huk familiachus chay onqoywan tarikunqa chayqa chunka p'unchaymi wasinku ukhullapi kananku mana hukkunaman chay onqoy pasananpaq, hampichikunankukama.

Sichus chay onqoyniyuq runakunata yanapayta munanki chayqa simikita watakuy hinallataq guanteswan churakuy makikiman chay "enfluenza aviar" nisqa onqoy ama qanpi kananpaq.

Gripe Aviar nisqamanta Kolka aylluq ayqekuynin.

Autores:

Di Mathews, MD
Drh. Indarto

Traducido al español por:

María del Carmen Liaño
Estuardo Salguero
Rodrigo Barrera Martínez

Ilustrado por:

Cathy Marlett
Alice Paschal

SIL International
2005

Traducido a Quechua de Cusco – Collao por:

Albino Rodríguez Champi.
Lima Perú
2006

Terpen Village Avoids Avian Influenza
La comunidad de kolka Evita la Gripe Aviar
© SIL International, 2005

Certificado de Autorización

El SIL Internacional ha preparado estos materiales educativos sobre la Gripe Aviar como un servicio a las comunidades étnicas. Todas, o cualquiera de las partes de este material, incluyendo las ilustraciones, pueden ser copiadas, reproducidas o adaptadas por quien lo desee, con el propósito de resolver las necesidades de su localidad, con la advertencia que los materiales deben distribuirse gratuitamente o al costo. No deben ser reproducidos con la intención de lucro comercial.

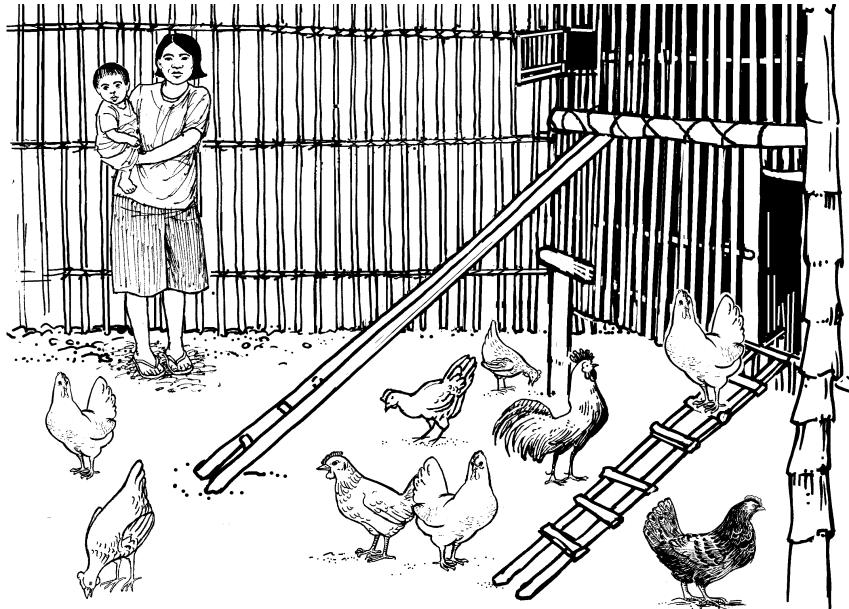
Cualquier organización o persona que desee copiar, reproducir o adaptar estos materiales con propósitos comerciales debe adquirir primero la autorización del SIL Internacional (Refiérase a: Términos para el Uso de los Productos del SIL: www.sil.org.)

Revisores

Primera edición
2005

Qanpa llaqtaykipas kay hinaqa onqoykunamantaq cuidakuya atinmanmi.
Chaypaqqha kuskan llank'ananchis, hinanasapas yachananchismi imaynatachus huk onqoy mirasqanta.
Chay hinapitaq qankunapas ama onqonakichispaq.
Hinallataq uywaykichistapas cuidaychis mana usqhayta onqoy hap'irunanpaq.

Ichaqa manan pipas onqorqanñachu, aswanpas qhalin karqanku.

Huk killa pasaqtinñan fernandotaqa yanaparqanku, wallpa wasita ruwaysispa, huk wallapakunata qospa ima, chay hinapitaq Fernando waqmanta wallpa uywayta qallarirqan.

Ichaqa chay llaqtapin runakunaqa makilla kasharqanku “Gripe Aviar” nisqa onqoymanta hinallataq waq onqoykunapas llaqtankuman haykumunanmanta ima.

Prólogo

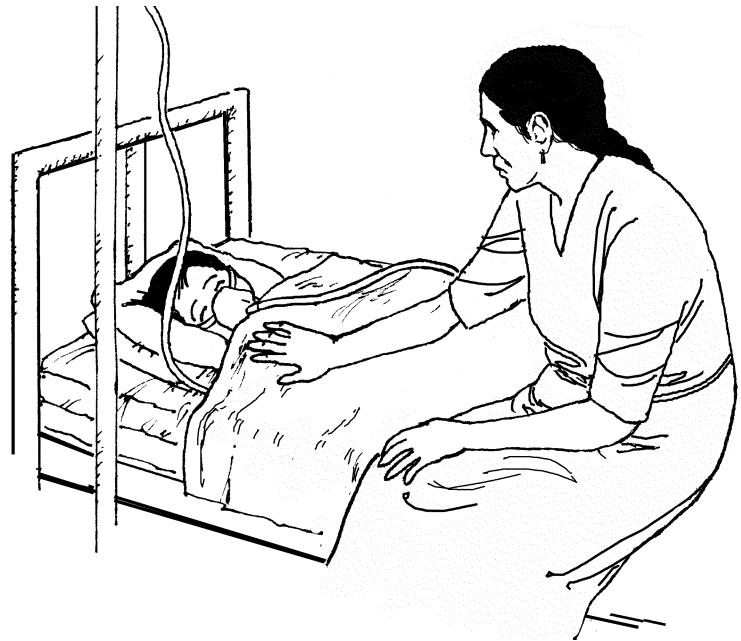
Gripe aviarqa nisqa onqoyqa, sichi millay kaynintan rikuchiwanchis, askha suyukunapi wallpa uywaq industria nisqakunata thunispan. Hinas papas usqhayllatan qolqeta tukuchiwasunman maypachachus wallpanchiskuna wañuya qallariqtinqa. Chaymantapas lliw llaqtapi runakunatan afanachin chay onqoy runakunaman pasarqospan. Chaykuna yachaspan kay gripe aviar nisqa onqoypa ch'equeriyinta sayachinanchis kanqa.

Anchatapunin munayku kay willakuyupa chawpinta kay gripe aviar nisqamanta allinta yachanaykichista, chay hinapitaq llapa kay qelqata ñawinchaqkunapas entiendenankupaq, imaynatachus kay phalaq uywakunapaq onqoy qallarisqanmanta yachanapaq, chayta yachaspataq imayna hampiyta yuyaykuspa, hampispa ima, ama ch'equerichinapaq.

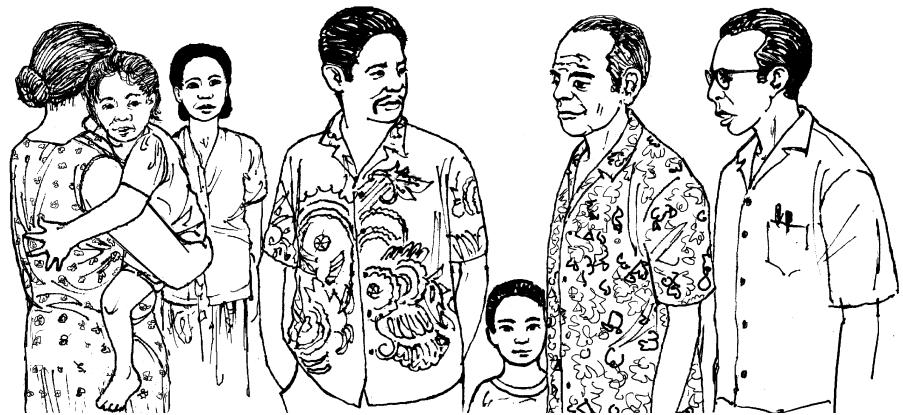
Anchatapunin añanchayku SIL internacional nisqata. Kay allin willakuy patara nisqata mast'arimusqanmanta, kayqa allintapunin yachachiwasunchis sapanka ayllukunata, hinallataq lliw runakunaman kay Gripe Aviar nisqamanta.

Drh Indarto

Director de la División de Enfermedades de Animales
Departamento de Reproducción Animal, Provincia de Papúa, Indonesia.

Chaymi Cristinataqa huk hatun hospitalman apachirqanku, chaypi allinta qhawanankupaq, mamitanmi rirqan paywan kuska hinan paypas onqoyurqan, onqoynimanta alliyarispañan wasinma kutipurqan.

Ferandoq ususichanmi Cristina sutiyuq karqan paymi onqoyniyuq wallapakunawan pukllan, chaymi kunanqa qhoña onqoywan hinallataq ruphapakuy onqywan ima kashasqa hinasapas usqhaytan samapakusqa chaymi huk hospitalman aparqanku gripe aviarpas kanman nispa.

Victoriotaq nirqan: “Ama wasikichismanta lloqsinkichischu, mana hinaqa huk runakunamanpas contagiaruwaqchis, aswanpas wasillakichispi kaychis chunka p'unchayta pipas familiaykimanta onqorunqa chayqa willachimuwanki”nispa.

Victorio enfermero kutimurqan mana allin willakuykunantin kolka llaqtaman. Hinan presidenteman hukkunamanwan nirqan: “Huk onqoymi “Gripe Avear” nisqa tukuy phuruyuq uywakunapaq rikhurimun, chaymi uywakunata lliwta sipirusqa llaqtapi, aswantaqqa wañurachisqa wallpakuta hinallataq patokunata ima.

Wakin wallpa uywaqkunapas chay onqoywanmi khuyay kashanku hospitalpi. Noteciakunapin nishanku: "Kay "Gripe avear" nisqa onqoyqa askha suyukunanmi ch'equerishan, hinaspapas llapan chay onqoyniyuqkunataqa yaqa kuskantapunis wañuchipun" nispa.

Qhepa p'unchaykunamanmi Fernandoqa qhoña onqoyniyuq kashasqa karan, chaymi usqhayta willamurqanku enfermero Victorioman hinan tarirqanku qhoña onqoyllata, ichaqa manan cuerpon ruparirqanchu. Chayraykun runakuna mana Fenandoman qayllaykurqankuchu. Ichicha allin cuidasqan karqan chay onqoypas hap'inman, nispa.

Allinta chay onqoymanta yacharuspataq presidenteman willamurqanku: "Cheqaqmi gripe aviar nisqa onqoy kasqa" nispa.

Llapan llaqta ukhupi wallpakunata, hinallataq runtukunata vedenapaq wasikuna allin cuidasqa kashan, chay hinallataq mercadokunapas, veterinario runakunan chaypi llank'ashanku, onqoyniyuq granjakunatataq wisq'ashan, runakunatataq vacunashanku ima, hinallataq, chay onqoywan wañusqa uywakunata kanaspanku ima.

Chayllamanmi Victorioqa Fernandota tapurqan: “Llallirqanchu k'ankayki pasaq semana maqankuypi?” nispa. Fernandotaq nirqan: “Chay maqanakuna cheqastan wisq'apunku chay onqoyta manchakuspa, hinaspapas wakin k'ankakunan semana pasaqqi maqanakuqkunan wañupusqanku chay “Gripe Aveyar” nisqa onqoywan” nispa.

Hinan Antonioqa nirqan: “Iskay p'uchaymantaña kutimusaq wallpakunata qhawanaypaq, vacuanasqay allintachus ruwashan icha manachus chayta yachanaypaq” nispa.

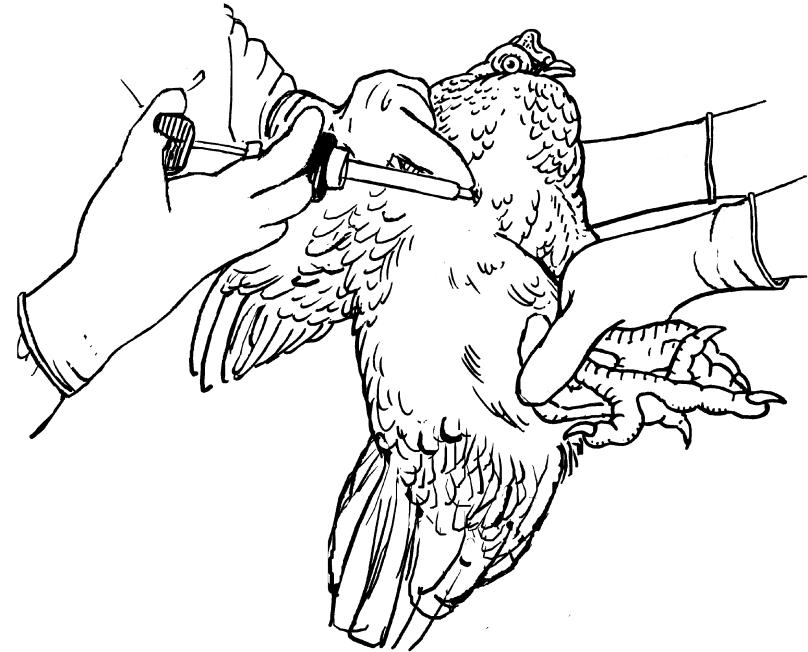
Antoniotaq nirqan: “Qankunaqa allinta wallpakunata uywayta yachasqankichis, aswanpas kunanqa qhawaychisyá ama pipas llaqtaykichis qayllaman imatapas apamunanpaq hinallataq waq llaqtakunamantapas uywakunatapas apamunkupaq, ama hinachu kaychis pipas onqoyniyuq kanqa otaq uywakunapas chayqa usqhayta apaychis otaq willamuychis hampi hamunankupaq” nispa.

Ayllu presidentetaq tapurqan: “¿Imaynatataq kay onqoyri ch'equerimurqan?” nispa. Victoriotaq willarqan: “Chay onqoyqa qallarin pichinkukunallawanmi otaq wasipi wallpakunawan, patokunwan ima, chaymantataq runakunaman, waq uywakunaman ima pasarqan. Chhaynapitaq phalaq pichinkukuna usqhayta phalaspa apanku chay onqoyta karu llaqtakunaman. Chay hinatan lliw hawaman chay onqoyqa ch'equerimurqan” nispa.

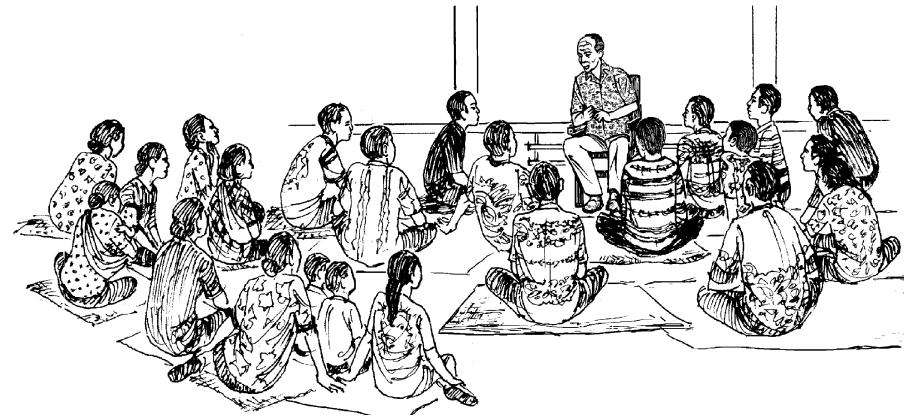
Chay onqoyqa wayrantan purimun, chaymi runakunapas hinallataq uywakunapas chay onqoywan usqhaylla onqonku, chhulla onqoyllawanmi qallarin. Ichqaq usqhayllatan wañurachin pitapas.

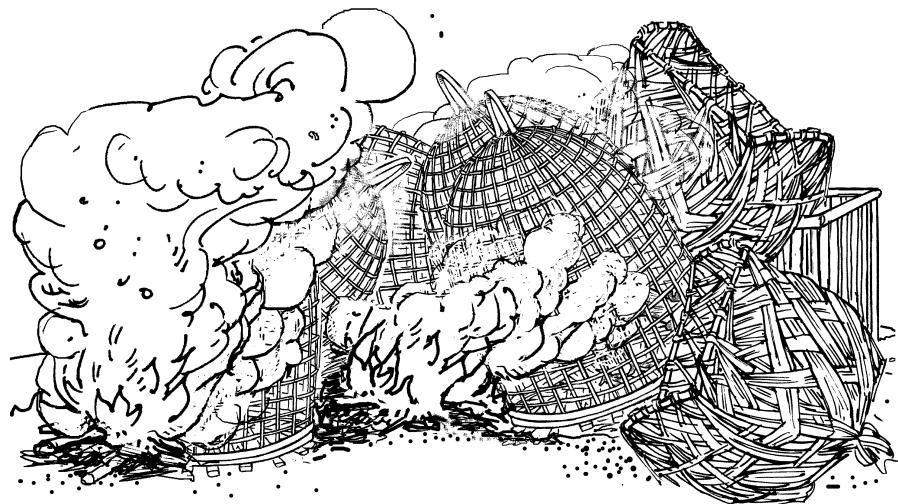
Qhepastin p'uchaymi Antonioqa allinta makinkunata jabonwan maqlirukuspa, simintapas watarukuspa, makinman guanteswan churarukuspa ima wallpakunata vacunayta qallarirqan chay llaqtapi.

Ichaqa manan tarirqankuchu onqoyniyuq wallpata
hinan kusisqa karqanku mana chay onqoyniyuq
wallpakuna kasqan rayku, aswanpas sapa familian
cloroyuq nisqa unuwan wallpa wasinkuta
ch'aqchurqanku, chaymantataq wayuta rirqanku
jabonwan maqllikuq. Sayk'usqaña karqanku chaypas
kusisqan kasharqanku allin llank'ayta ruwasqankurayku.

Kolka runakunaqa llakisqan karqanku
familiankumanta, hinallataq wallpankumantapas,
chaymi presidenteqa huñurqan waqyaspa lliw runakunata
imaynatachus chay Gripe avear nisqata hampiyta
atinkuman, hinaspapas imaynatachus otaq imatachus
ruwankuman mana llaqtankuman chay onqoy
chayamunanpaq, tukuy chaykunamanta rimarirqanku.

Wallpankuq, puñunan wasitataq allinta pichanaku hinallataq wallpaq mihunankunatapas, cuidaspa imataq llinphiw mihunata qarananku.

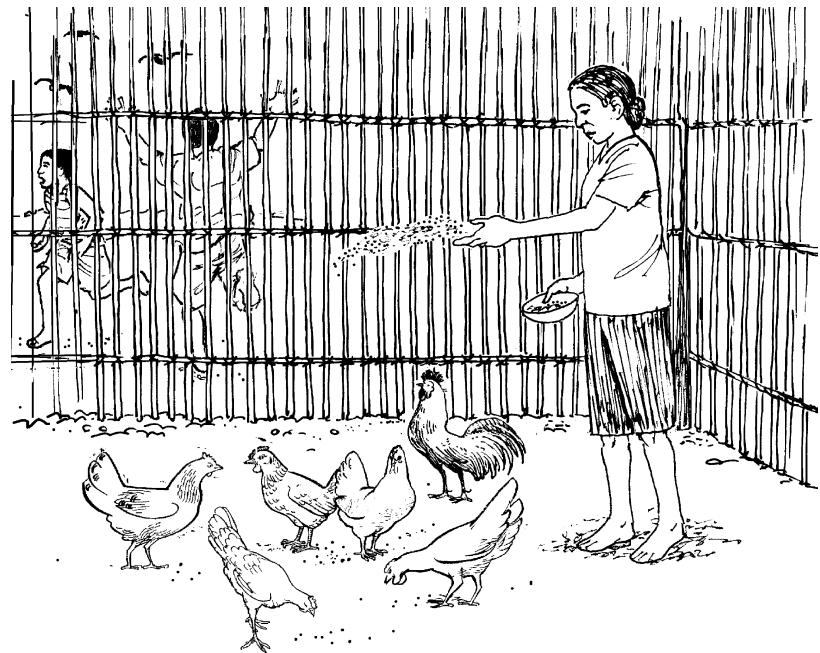
Seq'a costalkunapi mercadoman apananku vedenankupaqqa, chay seq'atataq kanapunanku ama wasinkuman chay seq'a ukhunta onqoyta apanankupaq.

Huknin grupon waqladoman rirqan llapa wallpakunata qhawaspa, chaypaqtaq guanteswan churakurqanku, siminkutapas watakurqanku. Llapa wallpakunata qhawayta tukuruspataq allinta jabonwan maqlilikurqanku hinan Fernandoq wasinpi iskaynin grupo huñunakunankupaq.

Llapankun chay llaqtapiqa yacharqanku sichus huk wallpa onqoyniyuq mayqan wasipipas tarikuqtinqa llapan chay onqoyniyuq wallpakunaq sispanpi wallpakunatapas wañuchinankuta, mana chay onqoy huk wallpakunaman pasananpaq. Mana chay onqoy ch'equerinanpaqmi Antonio rinallantaq karqan qhepastin p'unchaypas wallpakuna qhawaq kolka aylluta.

Chay onqoymantan yachachinanku wawankuta, pichinkukunata wallpamanta hark'anankupaq, wallpakuna miushaqtin.
Allinta jabonwan maqlilikunanku mayupi llaqtata rispankuqa ama chay onqoyta llaqtankuman apanankupaq.

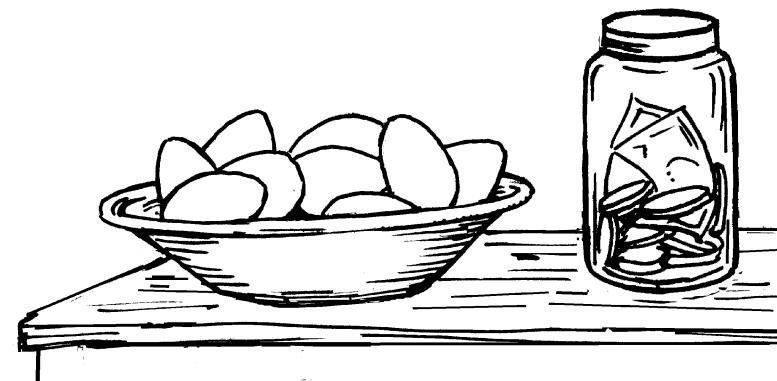
Ama apamunkichischu huk llaqtakunamanta
wallpakunataqa gripe avear nisqa onqoy pasanankama.
Usqhayta willana victorioman otaq presidenteman wallpa
onqoyniyuq karqonqa chayqa.
Ama pipas runtuta otaq wallpa aychatapas
apachimunanchu llaqtanchisman.

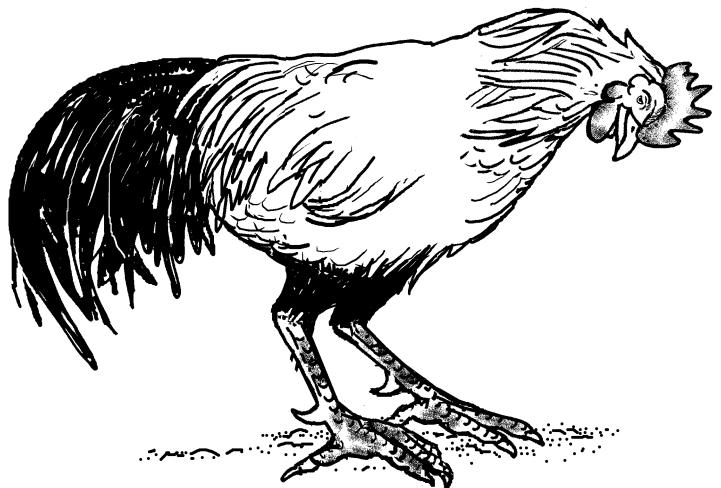
Chaymantataq chay cloro nisqata huk valdepi
unuwan thaqruspa ch'aqchurqanku llapa maykunapichus
chay onqoyniyuq wallpakuna puñuranku chay
chiqaskunata, chayta tukuspataq chay t'oqoman
hallp'awan hunt'achirqanku.

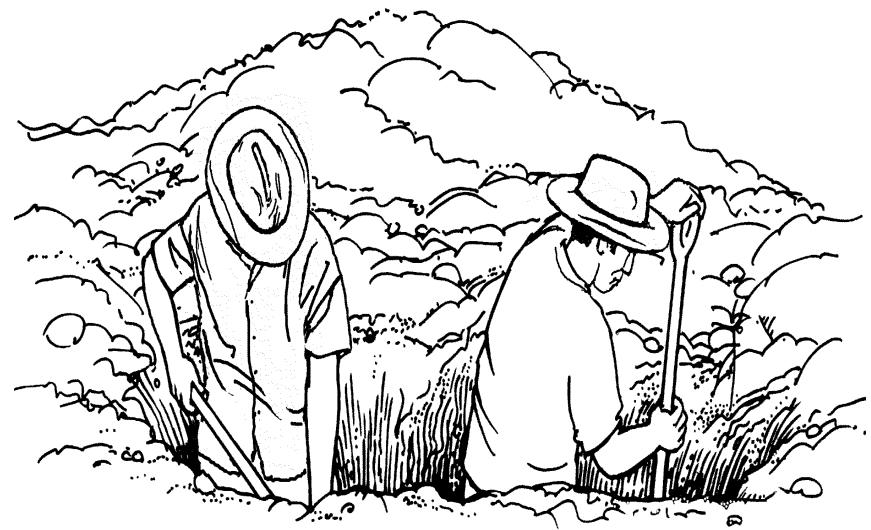
Hinallataq llapan wallpakunata, Fernandoq wasin qayllapi kaqkunatapas, wañuchispan kanapurqanku, chay t'oqoman p'ampanankupaq.

Wallpakichista vacunachiychis vacunana kaqtinqa. Sapanka runan qolqeta waqaychanan ima vendesqaykichismantapas hampichikunakichispaq, otaq wallpaykichis wañuqtin rantikunaykichispaq ima.

Chay tuta puñuq ripushaspanmi fernandoqa k'ankanta ripararqan onqoyniyuq kasqanta, hinan k'akaranpas punkisqa, qhoña onqoyniyuq ima kapushasqanta, hinasapas manañan allintachu waqaytapas atipusqa, chaymi usqhayta victorioman willaq rirqan. “¡Yanapaway ama hina kaychu maqanakuypi llalliq k'ankaymi onqoyniyuq karusqa!” nispa.

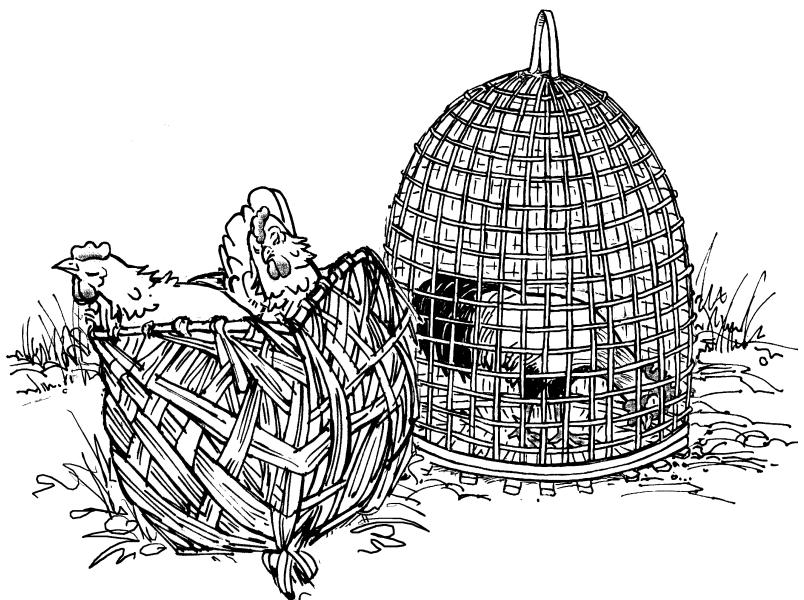

Chaymi presidentewan fernandowanqa ayllu runawan hatunta t'oqochirqanku chaypi llapan onqoyniyuq wallpакunata kanaspa p'ampanankupaq, chaymanmi llapan imakunawanchus Fernando wallpакunata uywarqan chaykunatawan kuska.

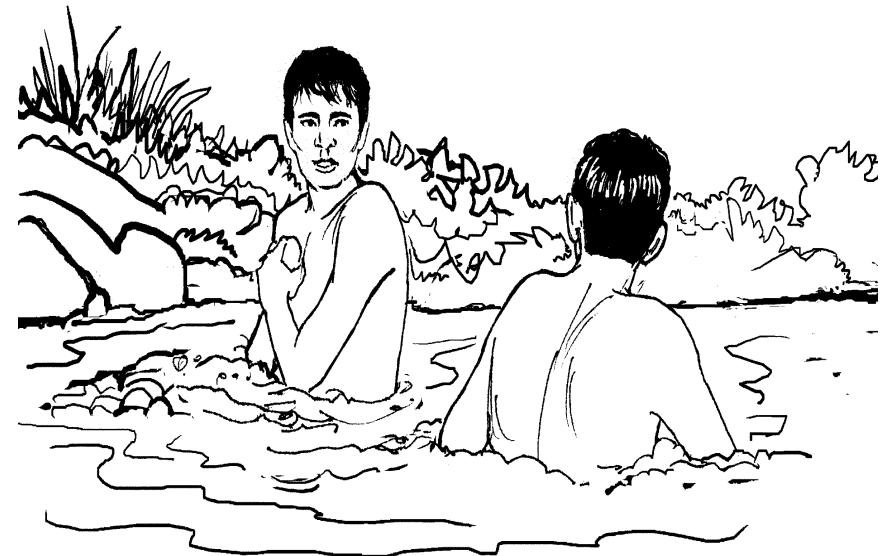

Imanaytachus aywakuna hampiq Antonio nimurqan, chayman hinan ruwarqanku Victorowan y Fernandowanqa llapa llaqtata huñuruspa. Chaymi paykunaqa willarqanku Antonioq nisqanta. Chayman hinan iskay grupota wakichirqanku llank'anankupaq.

Victoriowan Fernandowanmi siminkuta waturukuspa, hinallataq makinkumanpas guanteswan churarukuspa ima sapanka wallpata qhawarqanku onqoyniyuqchus kashanku icha manchus chayta yachanankupaq, chaymantataq maqlilikurqanku makinkutapas mana chay onqoy paykunaman pasanapaq, Hinallataq ama huk wallpakunamanpas onqoyta pasanapaq.

Chay onqoyniyuq k'ankatan puñunanman saqeyurqanku, iskay chiwchikunataq, huk wallpatawan canastaman churarqanku, onqoyniyuq hina kasqankurayku, wakin wallpakunatataq wallpa wasinman wiq'aranku, enfermero Victoriotaq yuyaykurqan "Kayqa gripe avear nisqa onqoyñama riki" nispa.

Fernadowan Victoriowanqa manaraq llaqtankuman chayarushaspankun jabonwan allinta maqllikuranku mana chay onqoya llaqtankuman apayunakunpaq. Paykunaqa manan munarankuchu llaqtankuman chay onqoya apayuya.

Antoniotaq nirqan: "Kaykunatan ruwanaykichis llaqtaykichispi mana kay onqoy hap'inasunkichispaq, kay guantesta cloro nisqatawan apaychis, makiykichista maqlilikunaykichispaq, onqoyniyuq wallpata hap'iyyta tukuruspa. Paqariqña noqa hamusaq allintachus ruwashankichis, icha manachus chay qhawaq, hinallataq llapa mana onqoyniyuq wallpakutapas vacunanaypaq" nispa.

Chaymnatataq Fermandowan Victoriowanqa mayuta rirqanku, makinkuta allinta maqlilikunakunakupaq, wasinkuman manara ripuspanku. Qhepan p'unchaytan llapan chay llaqtapi runakunaqa wallpankuta wisqarayachiranku manan kachacrimurqankuchu, Fernandoq wallpankunawan mana tupanankupaq. Waqmantan Victoriowan Fermnandowanqa qhawarqanku wallpakunata, hina ripararqanku aswanta chay onqoy wallpakunapi kashasqanta.

Fernandoq k'ankanmi wañurapusqa, chaymi wañusqa k'ankata naylonwan k'uyuruspa llaqtaman aparqanku Gripe Aviar nisqa onqoywanchus wañuran chayta yachanankupaq, puñunantataq kanapurqanku.

Antonio karqan uywakuna hampiq, hinan payqa nirqan: "Yaqachus hina Gripe Aviar nisqa onqoywan wañupusqa, kanapunanchismi kay k'ankataqa" nispa.